Írta: Benedek Csaba
2012. augusztus 06. hétfő, 11:01 - Módosítás: 2020. április 06. hétfő, 13:11

Augusztus 06.
Urunk színeváltozása

Urunk színeváltozása, Transfiguratio, az Érdy-kódexben Úr színe változatja, a Müncheni-kódex naptárában Úrnak megváltozása, Jézus táborhegyi színváltozásának ünnepe.

Jézus Pétert, Jakabot és Jánost maga mellé véve egy magas hegyre mentek. Ott elváltozott előttük, egész alakját a benne rejlő isteni erő sugározta át. Tehát a színeváltozás tulajdonképpen Jézus isteni dicsőségének felragyogása emberi testében még a feltámadás előtt. A Szentírás a színeváltozást nem Jézus Krisztus misztikus élményeként, hanem a tanítványoknak adott kinyilatkoztatásként írja le (*Mk 9,2-7*;*Mt 17,1-9; Lk 9,28-36; 2Pt 1,16-18*). Hatására megvilágosodott számukra Jézus rejtett isteni méltósága.

Ennek a titoknak liturgikus megünneplése már a 7. században megtalálható.

Melyik a legszentségesebb zsinat, Kontziliom? – kérdezi Bod Péter. Meg is felel rá: A melly gyűjtetett a Tábor hegyén; a melly mind válogatott Személlyekből állott. Jelen vólt ott a Kristus akiben nagynak a tudománynak minden kintsei. E Világról három választott Férjfiak: Péter, Jakab, János. A más Világról két nevezetes Szentek: Tőrvény-adó Móses, a ditsőséges Próféta Illyés. Az Ég megnyilatkozott, a Szent Lélek fényességben megjelent, az Atyának szava hallatott: Ez az én szerelmes Fiam. Bóldog Kontziliom az, a mellynek Presese (elöljárója) a Kristus, szolgál benne s Adsessor Móses, Illyés, Péter, Jakab, János, és az Atyának Igéje hallatik.

A napot, a Táborhegyen épült három bazilika felszentelésének ünnepét egyébként az első keresztény évezred végén kezdik számon tartani.

Az ünnep tehát a keleti egyházból került át a latinba. Henszlmann Imre tudósítása szerint Bátmonostor barokk temploma előtt állott (1872) egy római kőmaradvány, nyilvánvalóan az itteni középkori bencés apátság része. Egyik oldalán Victoria istenasszony pálmaággal a kezében, a másik oldalán pedig Urunk színeváltozásának domborműve: az ülő Krisztus az imádkozó Mózes és Illés között. Ez nyilván még a keleti egyház ikonográfiai hatása, illetőleg emléke. Tudjuk, hogy Bács, Bácska az Árpád-kor elején még őrzött bizánci vonásokat.

Hazánkban helyi ünnepként már a Szelepchényi-, majd a Pray-kódex misenaptárában, de későbbi liturgikus könyveinkben is mindig szerepel.

Maga az esemény a kassai székesegyház főoltárának Jézus életét ábrázoló táblakép-sorozatában, továbbá Zalaszentbalázs barokk faszobor-töredékében is föltűnik. Ez utóbbi nyilvánvalóan a falu szőlőkultúrájára is emlékeztet.

Az ünnepet III. Kallixtus pápa a nándorfehérvári győzelem hálaemlékezetére tette az Egyházban egyetemessé. Ez Kapisztrán révén a franciskánus obszervánia dicsősége is. A Táborhegyen megdicsőülő Salvator oltalmába helyezte magát a magyar szalvatoriánus provincia. Az emlékezetes déli harangszót az újabb kutatás „kultúrtörténeti illúziónak” tekinti, ez azonban a hagyomány tisztességét nem érintheti.

A napot az 1493. évi esztergomi tartományi zsinat parancsolt ünnep rangjára emeli. Ezzel felel a magyar egyház a pápai intézkedésre.

A csíksomlyói búcsújáró templom melletti hegyoldalon emelkedik a gótikus Salvator-kápolna, székelyesen Silátor, Szálvátor, magyar nevén Megváltó, homlokzatán: DOMUS SALVATORIS ET IANVA IVSTIFICATIONIS POENITENTIBUS (=1684). Magyarul: A Megváltó hajléka és a megigazulás ajtaja a vezeklők számára. A hozzávezető meredek útnak Jézus hágója a neve, amelyen a jámborabb búcsúsok régebben csupasz térddel szoktak felkúszni, hiszen az égbe vivő ösvény is szoros és nehéz.

Építését nyilvánvalóan az új ünnep ihlette és talán a harminckét csíki confrater közössége építette (1678), akiket Hunyadi János a somlyai, salvatoriánus rendtartományhoz tartozó kolostor szolgálatára rendelt. Jellemző legendavilága szerint a kápolna a megnyílt égből leszálló angyalok alkotása. Ezt a külső jobboldalán olvasható felírás így mondja el: Ezen helyen láttatott az égből lebocsáttatni lajtorja és itten csodálatos processiójárások és énekszók éjszaka hallattak, azért hivatott ezen hely Salvator helyének 1734 die 30. aug.

A másik oldalon: SALVATORT VÁRUNK, A MI URUNK JÉZUS KRISZTUST, AKI IS ITTENI ALÁZATOS TESTÜNKET AZ Ő DICSŐÜLÉSÉNEK ALAKÁN FOGJA VÁLTOZTATNI. Sz. Pál

Filip. III. 20.

A kápolna belső falán: ISTENI SALVATOR! SZENT HARCOT HARCOL E TÁBOR, HOGY KI SZIVÉBÜI IMÁD, VIVJA KI ÉGI HONÁT! (=1871).

A Silátornak a katolikus székelységre sugárzó tekintélyéről tanuskodik Csíkvacsárcsi (Vacaeşu), Újfalu (Menaság mellett), Szárhegy (Lazarea a Sármányhegyen), Alsócsernáton (Cernatul de Jos), Görgényszentimre (Gurghiu, a Rákóczi-hegyen), Iszló (Isla), Nyikómalomfalva (Moraneni) templomának, illetőleg kápolnájának patrociniuma is. Mintegy felmutatott jelként, az emberlét színváltozásának követelménye és reménysége zálogaként, a hegyreépült város látomásaként tűnnek föl e helyek az archaikus székely világ szemében:

Csudatételeit szent öltözetiben,
Ez mái szent nap megmutatá szépen.
Szent Péter akkor nagy fényességben
Szóla ilyképpen:

Hogyha akaratod Uram, maradjunk itt,
Mojzes, Illyésnek lakások legyen itt.
Mert bizonyára látom jó laknunk itt,
Ne féljünk semmit.

Mond az Úr Krisztus Szent Péter szavára:
Ennél szebb helyünk vagyon Mennyországba,
Ahol szent Atyám lakik boldogságba,
Nagy vigasságba.

Lélekben örvend Szent Péter magában,
Nem tudja, mit szól nagy buzgóságában,
Igen örvendez parancsolatjában,
Krisztus szavában.

Akik megholtak az ártatlanságban,
Keresztség által mennek mennyországban,
Az angyalokkal vadnak vigasságban,
Isten házában.

Vigad Ábrahám a vén jámborokkal,
Sára asszony is a szent asszonyokkal
Vígan örvendez több szűz virágokkal,

A Máriákkal.

A szent királyok a konfesszorokkal,
Gyönyörűségben vadnak a Krisztussal,
Minden szentekkel és mártirokkal,
A boldogokkal.

Azért keresztény e boldog városban,
Siess bémenni a nagy vigasságban.
E rossz világot utáld meg magában,
S úgy mehetsz abban.

Kérünk tégedet kegyelmes Úristen,
Szentelj meg minket, hogy lehessünk mennyben,
Örvendezhessünk nagy lelki örömben,
Örökké, Amen.

Nyilvánvaló, hogy Szécsény híres franciskánus kolostora és temploma (1733), Kolozsvár barokk minorita temploma is obszerváns megfontolások alapján választotta a Táborhegy titulusát. A gyulafehérvári székesegyház oltármestersége (1487) Hunyadi János győzelmével függhet össze.

A színváltozást a katolikus Székelyföld mellett ősi soron, talán még a monasztikus liturgia ihletésére a balatoni borvidék szőlőhegyei, hegyközségei ünneplik nagyobb bensőséggel, hiszen ebben az időszakban kezd színében elváltozni ez a nemes gyümölcs is. Nagykátai hiedelem szerint ezen a napon kapja meg színét a szilva és a szőlő.

Ehhez jó tudnunk, hogy a nap, azaz augusztus hatodika a koraközépkorban Szent Sixtus, középkori magyar nevén Sükösd pápának volt szentelve. A római liturgia erre a napra helyezte a bab és bor szentelését, amelyet a pogány vinalia rustica szertartásának örökébe léptetett. Az áldás az Alpokon innen is elterjedt, de a bab megszentelése már kimaradt belőle. A középkorban már nem emlegetik a pogány szokást, hanem utalnak Máté evangéliumára (26,29): mondom nektek, nem iszom a szőlő terméséből addig a napig, amíg majd az újat nem iszom veletek Atyám országában. Beleth, a középkor híres liturgikusa úgy véli, hogy a színében elváltozott Krisztus a Tábor-hegyén azt az alakot öltötte magára, ahogyan atyjának országában fog föltűnni. Ezért az ünnepen szentelt bor arra emlékezteti a híveket, amelyet az Úr az ő tanítványaival iszik.

Az áldás szövegét hazánkban is már igen korán, a Hahóti- és Pray-kódexban megtaláljuk.

Az áldást az esztergomi Agendarius is már Urunk színeváltozásának ünnepéhez köti (benedictio novae uvae in festo Transfigurationis Domini). E csere részben a liturgikus fejlődés, részben III. Kallixtus említett intézkedése nyomán következett be.

A szentelmény régebben országszerte általános lehetett, de a jozefinizmus közönye, rideg józansága száműzte a szertartások köréből. A hajdani áldást idézi azonban az a naptári hiedelemmé csonkult, elszigetelődött szegedi és kiskunfélegyházi, kunszigeti hagyomány, hogy ezen a napon kezd a szőlőfürt tarkulni, hiszen az isteni szőlőtő is most változott el a Tábor hegyén színében.

Urunk színeváltozásának tiszteletére tehát a balatoni és környéki szőlőhegyekben, így Bazsi, Csácsbozsok, Kemendollár, Förhénc, Gálosfa, Balatonboglár határában kápolnát is emeltek a hegyközségek. Jellemző, hogy Transfiguratio-kép függ Mohács szőlőhegyi Gyümölcsoltó Boldogasszony-kápolnájának falán is. Ezen a napon – lehetőleg már új borral – misét szolgálnak, búcsút ünnepelnek, hogy majd szép termésnek, jó szüretnek örvendezzenek. Liturgikus mozzanatokról, hagyományviláguk helyi, népi hajtásairól sajnos, nincsenek följegyzések.

Egy korán érő szőlőfajta s sióagárdi neve úrszíneváltozási szöllő.

A Kiskárpátok borkultúrájával függhetnek össze Pozsony (jezsuita templom, 1672), Bazin (Pezinok) patrociniumai. A középkori Pozsony az áldást ismerte.

A Hegyalja magyar görögkatolikus népe szintén ezen a napon áldatja meg szőleit. Ismeretes, hogy a keleti egyház karácsony, húsvét, pünkösd után éppen Urunk színeváltozásának ünnepét tekinti a legszentebbnek. Mint Ambrózy Ágoston szűkszavúan értesít, a hívek régebben körmenetben vonultak a hegyekre. Manapság a templomba viszik a szőlő első zsengéjét. Mise és áldás után a kurátor a megáldott szőlőt szétosztja. Az áldás a latin egyház megfelelő szövegének magyar fordítása. A bodrogkeresztúriak apró ládában nagy gonddal nevelnek tőkéket az ünnepre, és elviszik a templomba a pap számára.

A nap isteni színjátszása ihleti a szentsimoni szólást: Urunk színeváltozása után feketedik

már a tarló, fehéredik az arató. Vagyis: felszántják a tarlót, az aratás idején ugyancsak megbarnult gazda pedig kezdi rendes arcszínét visszanyerni.

A győri székesegyház Urunk színeváltozását ábrázoló mennyezetfreskója Maulbertsch mesterműve (1781). Művészettörténeti kutatásunk, sajnos nem tisztázta, föl sem vetette, mi lehetett a téma megválasztásának közvetlen oka. Nézetünk szerint a szándék Zichy Ferenc győri püspök eleven hagyománytiszteletéből, családias érzületéből sarjadt. A család egyik jeles tagja, István Kanizsa ostroma alatt megbetegedett. Feleségével egyetértésben fogadalmat tett, hogy fölépülése esetén, és ha Kanizsa ismét a magyar királyé lesz, Győrött ott épít kápolnát, ahol erre a legnagyobb szükség lesz. Mindkét föltétele valóra vált. Így épített a gyorsan népesedő Újvárosban kápolnát a legszentebb Megváltó, a Salvator tiszteletére. Ünnepe – mint láttuk – a Nándorfehérvárra emlékező magyar vallásos hagyományban Urunk színeváltozásának napjával azonosult. Az alapítványba belefoglalta, hogy a templom papja évenként tartozik kilencven misét a Salvator, kilencvenet pedig a Boldogasszony tiszteletére elvégezni.

A templomocska hamarosan szűknek bizonyult, el is pusztult. Ezért plébániája az új Szent József-templomnak jutott. A városrész növekedő lakossága nem sokára ebbe sem fért bele. Hosszú huzavona után épült ismét a Színváltozás tiszteletére a mai templom (1841). A székesegyház Urunk színeváltozásának freskója a püspökivadék kegyeletes szándékából, de családi büszkeségből is alighanem szintén a török időkre, Zichy István végvári vitézkedésére és fogadalmára akar emlékeztetni.

Forrás:

Bálint Sándor ÜNNEPI KALENDÁRIUM II. Szent István Társulat, Budapest, 1977.

http://www.katolikus.hu/szentek2/SZENTEK/00000283.HTM

Színeváltozás, In: Magyar Katolikus Lexikon